

شراکت گازی ۲ رقیب سنتی

سیداحسان حسینی خبرنگار

هفته گذشته جواد اوجی، وزیر نفت جزئیاتی جدید از توافق گازی ایران و روسیه اعلام کرد که مدت زمان اجرای آن ۴۰ سال تعیین شده است. این توافق گازی ۶ تریلیون مترمکعب گاز را در بر میگیرد. ریاست جمهوری بین الکسی میلر، مدیرعامل شرکت گازپروم روسیه و مجید چگنی، مدیرعامل شرکت ملی گاز ایران منعقد شده بود. بنابر گفته وزیر نفت، طبق پیش قرارداد امضا شده، ایران می تواند روزانه تا سقف ۳۰ میلیون مترمکعب گاز از روسیه وارد کرده یا انتقال دهد. اوجی ادامه می دهد: «احداث خط ترانزیت گاز از شمال به جنوب از مسیر ایران اتفاق بسیار بزرگ به شمار می آید که در تاریخ ایران سابقه نداشته است و سالانه ۱۰ تا ۱۲ میلیارد دلار تبادلات مالی خواهد داشت.» پیش تر میلر، مدیرعامل گازپروم نیز درباره این توافق گفته بود: «امضای توافقنامه صدور گاز روسیه به ایران اقدامی بسیار مهم و بزرگ است که در آینده نتایج بسیار مثبتی در منطقه خواهد داشت. روسای جمهور دو کشور فعالانه پیگیر امضای این تفاهمنامه بودند تا در سریع ترین زمان ممکن عملیاتی و اجرایی شود.»

۶ محور همکاری ایران و روسیه در حوزه انرژی

نقطه آغاز همکاری های دوجانبه ایران و روسیه در حوزه انرژی به ۲۸ تریلیون مترمکعب گاز در روزی که تفاهمنامه ۴۰ میلیارد دلاری بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت گازپروم روسیه امضا شد. طبق این تفاهمنامه قرار شد دو کشور مطالعات خود را در ۶ محور انجام دهند که عبارت است از:

۱. سرمایه گذاری در توسعه میدان نفتی و گازی (شامل فشارنازی پارس جنوبی، توسعه میدان کیش و پارس شمالی و توسعه ۶ میدان نفتی).
۲. سرمایه گذاری جهت تکمیل پروژه نیمه تمام آمل-ال ان.جی و اجرای پروژه های واردات و سوآپ گاز.
۳. سوآپ فرآورده نفتی.
۴. احداث خطوط فشار قوی صادراتی.
۵. انتقال فناوری و تکنولوژی مربوط به نفت و گاز.
۶. در دو سال گذشته پیشرفت مذاکرات در هر یک از این محورها متفاوت بوده است، مثلا در حوزه فشارنازی پارس جنوبی همکاری صورت گرفته ولی طبق اعلام وزارت نفت، در دولت سیزدهم ۵ میلیارد دلار قرارداد نفتی با شرکت های بزرگ روس امضا شد که ۲۵۰ هزار بشکه افزایش ظرفیت تولید نفت از محل امضای این قراردادها بوده است. یاد حوزه انتقال تکنولوژی ۱۰ قرارداد و تفاهمنامه در همایش B2B بین شرکت های دانش بنیان دو کشور امضا شد. اما موضوع توافق گازی دو کشور ذیل محور سوم از تفاهمنامه ۴۰ میلیارد دلاری تعریف می شود که در دو سال گذشته مذاکرات آن فراز و نشیب هایی داشته و اکنون با نهایی شدن پیش قرارداد تنها یک گام تا امضای قرارداد و اجرا فاصله دارد.

ایران باید گاز روسیه را به صورت حداکثری واردات کند نه سوآپ

هنوز جزئیات بیشتری از توافق دو کشور اعلام نشده اما به نظر می رسد توافق گازی با روسیه هم شامل واردات گاز و هم سوآپ گاز باشد. به این صورت که ایران بخشی از گاز روسیه را با قیمت مناسب برای مصارف و صادرات خود وارد می کند و بخشی دیگر را نیز از شمال دریافت کرده و در هر منطقه ای که روسیه بخواهد تحویل می گیرد. حبیب الله ظفریان، کارشناس انرژی در گفت و گو با «فرهنگ و تجارت» می گوید: «دولت ایران باید به گونه ای برنامه ریزی کند که به صورت حداکثری گاز روسیه را خریداری کرده و آن را به نرزه مصرف غیرپتینه در داخل، بلکه برای با صادرات با قیمت بالاتر به کشورهای همسایه استفاده کند.» وی افزود: «ایران باید با تکیه بر مزیت جغرافیایی خود تمامی تولید گاز را در کشورهاى دارندگان گاز خریداری کند و به کشورهای مصرف کننده بفرشد. با اقدام می توان به سمت تبدیل به هاب گازی منطقه حرکت کرد که نه تنها مزایای اقتصادی برای کشور به همراه دارد، بلکه به دلیل گزیندن تامین انرژی کشورها، یک وابستگی سیاسی و امنیتی ارزشمند نیز بین ایران و کشورهای منطقه ایجاد می کند.»

حرکت به سمت هاب گازی منطقه با تجارت گاز روسیه

مرکز پژوهش های مجلس در گزارشی با عنوان «تبدیل شدن ایران به مرکز مبادلات انرژی» اشاره می کند کشور باید گاز از مزاد در منطقه، از جمله گاز کشورهای روسیه و ترکمنستان را خریداری و گاز وارداتی به همراه بخشی از گاز تولیدی داخل را به کشورهای دارای تقاضای گاز در منطقه صادر کند. طبق این گزارش، بررسی پتانسیل های تجارت گاز در منطقه به یوهانس از جنگ اوزبک نشان می دهد ایران می تواند در میان مدت پنج ساله به صادرات سالانه حداقل ۶۰ میلیارد مترمکعب و واردات حداقل ۳۰ میلیارد مترمکعب گاز دست یابد. پتانسیل های واردات و صادرات گاز به کشورهای منطقه در تصویر یک نشان داده شده اند. (تصویر شماره یک)

زیرو ساخت انتقال گاز روسیه به ایران چگونه است؟

البته برآورد مرکز پژوهش های مجلس از انتقال گاز روسیه به ایران سالانه بین ۱۵ تا ۳۰ میلیارد مترمکعب است در حالی که سقف تعیین شده در توافق دو کشور تا ۱۰۰ میلیارد مترمکعب گذاشته شده است. از جنبه زیرو ساختی نیز در شرایط فعلی ایران امکان انتقال بیش از ۳۰ میلیارد مترمکعب از گاز روسیه را ندارد. موسسه مشاوره انرژی SoluTion در گزارشی (تصویر شماره دو) به زیرو ساخت انتقال گاز روسیه به ایران پرداخته و می نویسد: «یک گزینه برای گاز روسیه، ورود به بازار خاورمیانه و جنوب غرب آسیا، عراق، و پاکستان ... خواهد بود. دو زیرو ساخت موجود پیش روی این استراتژی، مسیرهای ترکمنستان- ایران و آذربایجان- ایران است.» طبق این گزارش، از ترکمنستان به ایران دو خط لوله به مجموع تقریبی ۲۰ میلیارد مترمکعب وجود دارد که اکنون حداکثر ۲۰ درصد از ظرفیت آن استفاده می شود. هم کنون ترکمنستان نیز به روسیه از طریق خط لوله آسیای مرکزی CAC بال شرقی و غربی با ظرفیت اولیه ۹۰ میلیارد مترمکعب متصل است که به دلیل فرسود شدن نزدیک ۴۵ میلیارد مترمکعب آن قابل استفاده است. در غرب خزین مسیر خط لوله تاریخی صادرات ایران به شوروی سابق (قاضی محمد- آستارا) محل اتصال ایران به روسیه از طریق آذربایجان است. این خط با ظرفیت اولیه ۱۰ میلیارد مترمکعب احداث شده و اکنون کمتر از ۲۰ درصد از ظرفیت آن قابل استفاده است و افزایش حجم عملیاتی این خط نیاز به تعمیر و بازسازی دارد.

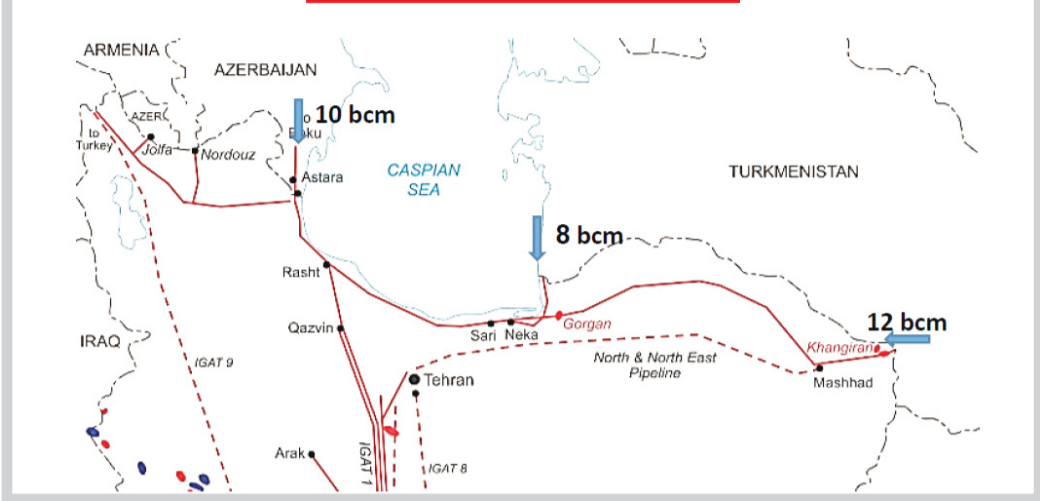
بازار گاز ۱۸ میلیارد مترمکعبی ایران می تواند احیا شود

از طرف دیگر ایران همان الان دو گزینه بالقوه برای افزایش صادرات گاز ذیل قرارداد های فعلی خود دارد که به دلیل کمبود گاز از همه ظرفیت های آن استفاده نشده و می تواند با بازسازی گاز روسیه این امر محقق شود. گزینه اول ایران، افزایش صادرات گاز به عراق است. ایران در دو قرارداد گازی خود با عراق برای صادرات روزانه ۶۰ میلیون مترمکعب گاز به بصره و بغداد، ظرفیت سازی کرده که اکنون فقط نیمی از آن محقق می شود. همچنین گزینه دوم ایران، احیای قرارداد گازی با پاکستان و با صادرات گاز روسیه به آنهاست. موعد آغاز این قرارداد گازی از سال ۱۳۹۳ و حجم آن ۸ میلیارد مترمکعب در سال تعیین شده بود که متأسفانه تا به امروز به کار دولت یازدهم، اجرای آن متوقف شد. در دولت سیزدهم مجدداً احیای این قرارداد در دستور کار قرار گرفت و ایران تا سپتامبر سال ۲۰۲۴ (سال جاری میلادی) به پاکستان برای احداث خط لوله و برقراری جریان صادرات گاز مهلت داده است. در غیر این صورت، کار به دوری بین المللی کشیده خواهد شد که بنابر گزارش رویترز یک جریمه ۱۸ میلیارد دلاری در انتظار پاکستان خواهد بود. بعد از انجام مذاکرات با طرف پاکستانی اکنون دولت این کشور قصد دارد ساخت بخش ۸۰ کیلومتری پروژه خط لوله گاز از مرز ایران تا گورد را با هزینه ۱۵۸ میلیون دلاری

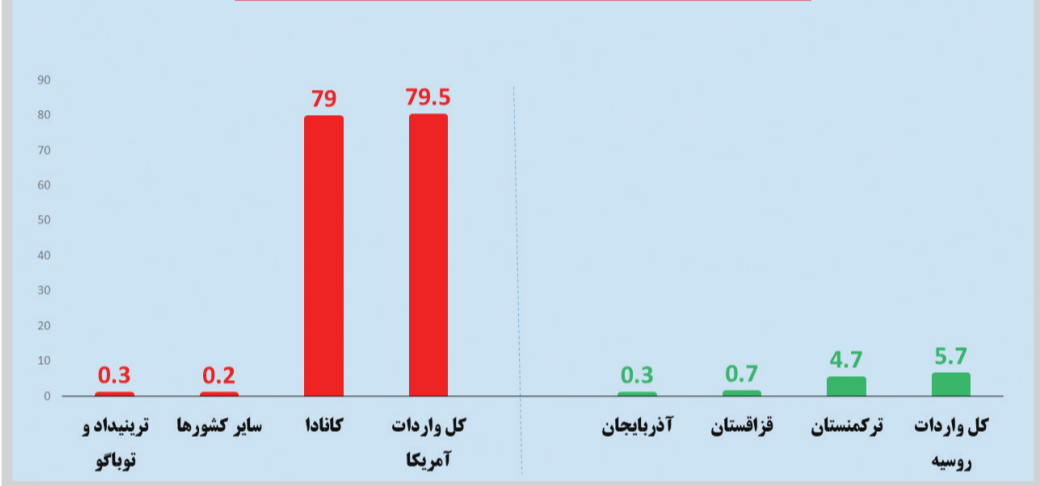
تصویر شماره دو

زیرو ساخت های انتقال گاز روسیه به خاورمیانه از مسیر ایران

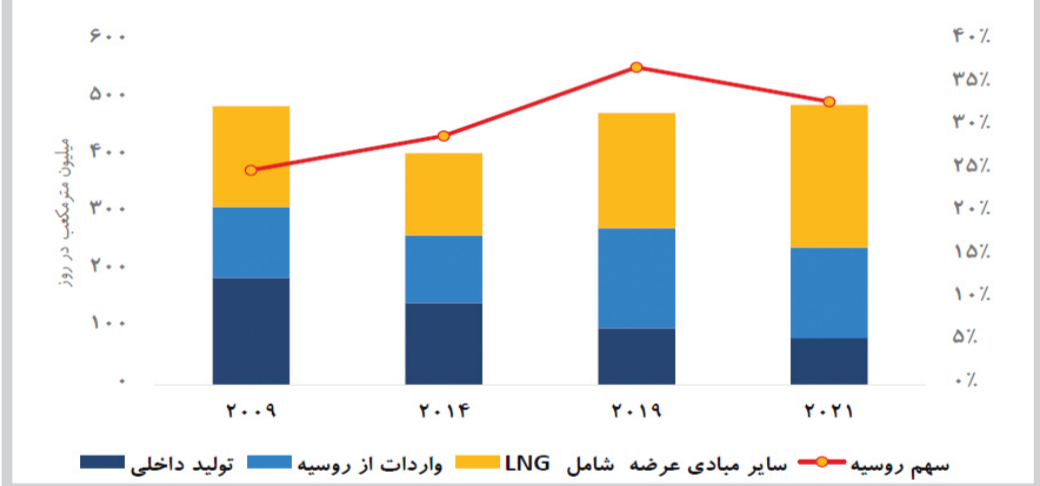
تصویر شماره سه

میزان واردات گاز روسیه و آمریکا از سایر کشورها در ۲۰۲۳ (میلیارد مترمکعب)

تصویر شماره چهار

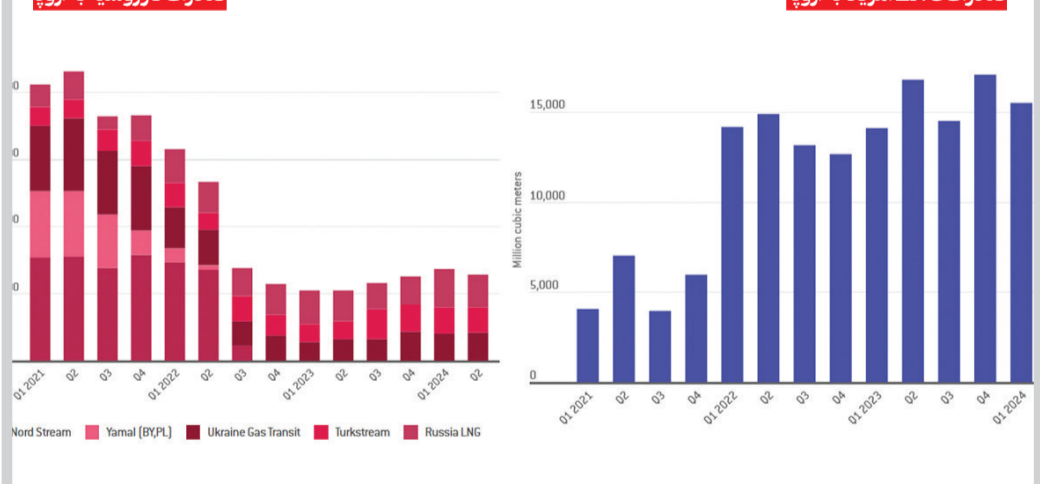
سهم روسیه از عرضه گاز در اروپا

تصویر شماره پنج

صادرات گاز روسیه به اروپا

صادرات LNG آمریکا به اروپا

تصویر شماره شش

بازی برد-برد ایران و روسیه در بازار گاز غرب آسیا

به نظر می رسد در حال حاضر در دسترس ترین گزینه برای صادرات گاز از مزاد روسیه، حرکت به سمت ایران و دستیابی به بازارهای همسایه شرقی و غربی ایران و همچنین کشورهای حاشیه خلیج فارس است. ایران با داشتن مزیت جغرافیایی می تواند ریختنی از حل مساله گاز از مزاد روسیه، ایفای نقش کند که البته ضرورت دارد امتیازات قابل توجهی را نیز اخذ کند. بررسی روند تولید و مصرف گاز طبیعی در ایران نشان می دهد از سال آینده، علاوه بر رشد مصرف گاز، افت تولید از میدان گازی کشور نیز شروع خواهد شد که این موضوع چشم اندازی منفی پیش روی تجارت گاز ایران قرار داده و می تواند ایران را از همین اندک بازارهای گاز فعلی کشورهای همسایه نیز حذف کند. جواد اوجی، وزیر نفت و مشاوره به مزایای توافق گازی با روسیه می گوید: «توافق استراتژیک انتقال گاز روسیه به ایران، یک اتفاق بی نظیر در چشم سهم تجارت گاز ایران در جهان و آخرین یادگار دیپلماسی فعال انرژی شهید رئیسی است. علاوه بر تامین منابع دو کشور، این رویداد مهم گام بلندی برای تبدیل ایران به هاب گازی منطقه محسوب می شود.» استفاده از گاز از مزاد روسیه و همکاری دو کشور می تواند تقسیم بازارهای ایران را به یک معامله برد-برد رابری در کشور در مواجهه با تحریم های غرب ایجاد کند. حال باید منتظر ماند و دید که آیا در دولت چهاردهم این همکاری گازی راهبردی بین دو کشور چگونه پیگیری می شود.

